

subota, 20. travnja 2024., broj 1067

Obzor

KULTURA, DRUŠTVO, ZNANOST

Večernji
list

NADA NAM NE DAJE NIKAKVA JAMSTVA, ALI BEZ NJE ŽIVOT JE – BEZNADAN

To koliko se pojedinac nada snažan je prediktor koliko će uspjeti u ostvarivanju svojih životnih ciljeva kao što su kvalitetni odnosi, svladavanje obrazovanja i profesionalnog života i tako dalje. Ljudi puni nade također doživljavaju neuspjehe, trpe nesreće i tragedije, ali vjerojatnost da će postići ono što žele u životu znatno je veća ako se nadaju nego ako nade nema. No nada mora biti ograničena na ono što je stvarno moguće, ona nije isto što i priželjkivanje, pusta želja, jer predmet nade mora biti ostvariv

PRIVATNI ALBUM

NORVEŠKI FILOZOF, JEDAN OD NAJPREVOĐENIJIH FILOZOFA DANAŠNJICE, IDUĆI ĆE TJEDAN VEĆ ČETVRTI PUT GOSTOVATI U HRVATSKOJ KAKO BI PROMOVIRAO SVOJU NOVU KNJIGU. NAKON ŠTO JE PISAO O SLOBODI, RADU, ZLU, DOSADI, STRAHU, MODI PA I PONAŠANJU ŽIVOTINJA, OVAJ ĆE PUT PREDSTAVITI HRVATSKO IZDANJE SVOJE NOVE KNJIGE 'FILOZOFIJE NADE'

Lars Svendsen

Kad gnjev ili bijes haraju politikom, nitko nikoga ne sluša, a onda logično slijedi nasilje

“ PRIJE DVADESET GODINA TRI PUTA VIŠE ZEMALJA SE DEMOKRATIZIRALO OD ONIH KOJE SU SE AUTOKRATIZIRALE – DANAS JE UPRAVO OBRNUTO, S TRI PUTA VIŠE ZEMALJA KOJE SU SE AUTOKRATIZIRALE. A TAJ TREND ĆE SE NAJVJEROJATNIJE NASTAVITI

PRIVATNI ALBUM

**Razgovarala
Nataša Vlačić
Smrekar**

Jedan od najprevedenijih filozofa današnjice, Norvežanin Lars Svendsen idući će tjedan već četvrti put gostovati u Hrvatskoj kako bi promovirao svoju novu knjigu. Nakon što je pisao o slobodi, radu, zlu, dosadi, strahu, modi pa i ponašanju životinja, na nepretenciozan način blizak široj publici, profesor na Institutu za filozofiju Sveučilišta u Bergenu ovaj će put predstaviti hrvatsko izdanje “Filozofije nade”, prvi prijevod s norveškog na neki drugi jezik, u izdanju vjernog Tim pressa. Svendsen će najprije u ponedjeljak 22. travnja, gostovati na kulturnom događanju “Ritam&knjiga” u sklopu serijala “Filozofije sjevera s Larsom Svendsenom”, a potom će u srijedu 24. travnja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu održati predavanje “A Philosophy of Hope”.

Samo naizgled jednostavnoj temi nade, kao i svakoj dosad, Svendsen je pristupio studiozno i na način koji čitateljima omogućuje svojevrsnu filozofsku ili egzistencijalnu terapiju, što je dodana vrijednost ovog pronicljivog i duhovitog štiva koju su njegovi čitatelji diljem svijeta očito prepoznali. Svendsen je dobitnik nekoliko međunarodnih nagrada, i njegove knjige broje više od 130 prijevoda. U Hrvatskoj se, kaže, osjeća dobrodošlo i kao kod kuće.

Što vas je potaknulo da ovaj put za temu izaberete nadu?

Prije mnogo, mnogo godina razmišljao sam o tome da napišem knjigu o nadi, kao nastavak knjige o strahu. Prvi nacrt moje knjige o strahu završavao je riječima: “Možda je ono što nam treba – i što sam trebao napisati – filozofija nade, a ne filozofija straha.” Ta je rečenica, međutim, izbrisana prije izlaska knjige i nisam se bavio njome petnaest godina. Međutim, 24. veljače 2022., dok sam bio usred pisanja knjige o posve drugoj temi, Rusija je napala Ukrajinu. Način na koji je ukrajinski narod reagirao potaknuo me da napišem knjigu o nadi. Naravno, Ukrajinci su osjećali mnogo različitih emocija poput bijesa, očaja, tuge i tako dalje, ali čini se da je najistaknutija emocija bila nada da će moći izdržati napad ruske velesile i sačuvati svoju slobodu. Istodobno sam se zapitao je li ta nada možda samo oblik ludila s obzirom na rusku vojnu moć s kojom su Ukrajinci suočeni. I počeo sam razmišljati: “Stalno koristimo koncept nade, ali što zapravo mislimo pod tim? Što bismo pod tim trebali podrazumije-

vati? Nadajući se dobrome?" Dakle, spoznaja da ni sam nisam sasvim razumio što je zapravo nada potaknula me da napišem ovu knjigu i napisao sam je kako bih pokušao razbistriti ovu temu. A onda sam se ponadao da bi moj pokušaj mogao biti koristan i drugima.

Što je najvažnije što ste otkrili dok ste proučavali nadu?

Možda to koliko nada prožima ljudski život. Nada je neophodna kako za naše uobičajene svakodnevnne aktivnosti tako i za velika pitanja o tome što čini smislen život. I puno je složenija nego što smo skloni pretpostaviti. Nada je preduvjet da svoj život doživljavamo smisljenim. Više od toga: to koliko se pojedinac nada snažan je prediktor koliko će uspjeti u ostvarivanju svojih životnih ciljeva kao što su kvalitetni odnosi, svladavanje obrazovanja i profesionalnog života i tako dalje. Ljudi puni nade također doživljavaju neuspjeh i neuspjeh, i trpe nesreće i tragedije, ali vjerojatnost da ćete postići ono što želite u životu znatno je veća ako se nadate nego ako nemate nade. Zato knjigu završavam ovim riječima: "Nada nije mentalno stanje koje magično mijenja svijet, ali vas čini sklonima da poduzmete nešto kako biste to i ostvarili. Nada vam, po definiciji, ne daje nikakva jamstva, ali bez nade, kao što svi znamo, život je beznadan."

Pišete da postoje dobra i loša nada. Kako ih razlikovati?

Dobra nada pretpostavlja da imate racionalno i realno razumijevanje situacije u kojoj se nalazite vi – ili netko u čije ime se nadate. Bez takvog temelja nada će biti iracionalna. Sama nada lako će nas navesti da precijenimo vjerojatnost dobrog ishoda zbog sklonosti da potvrđujemo vlastita uvjerenja. U nadi je naša pažnja usmjerena prema željenom ishodu, a to dovodi do pristranosti; uočavamo sve što potvrđuje takav ishod i zanemarujemo ono što ukazuje na loš ishod. Nada stoga sadrži opasnost od samozavaravanja. Nada je otvoreni poziv na željene ishode, pri čemu ne uzimamo dovoljno u obzir ograničenja koja svijet postavlja našim željama. Ali, netko tko se dobro nada realno razumije ono što ga može dovesti do cilja i ograničenja vlastitog djelovanja. Nadati se dobru više je od zamišljanja željenog ishoda – to je također zamišljanje realnih putova do cilja, kao i strategija i akcija koje nas vode naprijed na tim putovima. Da biste se nadali dobru, morate biti otvoreni prema onome čemu se vrijedi nadati i imati realnu percepciju o tome kako i može li se to postići.

Također tvrdite da je važno držati nadu pod kontrolom, ne pretpostavljati da su ljudi bolji nego što stvarno jesu. Kako takva nada može biti pogrešna?

Razlika između nade i priželjkivanja je u tome što se ne moram baviti realnošću sve dok sam u domeni priželjkivanja. Želje nisu ograničene onim što je stvarno moguće – dovoljno je da je nešto logično moguće, odnosno zamislivo. Nada, s druge strane, mora biti ograničena na ono što je stvarno moguće. Nada nije isto što i pusta želja, jer predmet nade mora biti ostvariv. Nada je usmjerena prema stvarnom svijetu, a ne prema svijetu snova. Naravno, i pusta želja može dovesti do željenog ishoda, baš kao što vas vožnja u pijanom stanju može odvesti na određite, ali se teško može preporučiti.

Mnogi zapadnjaci više ne vjeruju u promjene. Promatraju klimatske katastrofe i propadanje demokracije bez ikakve reakcije. Jesu li zapadna društva postala društva apatije, društva izgubljene nade?

Rekao bih da su strah i ljutnja ovih dana dominantniji od apatije. Također razmišljam o pisanju knjige o ljutnji, posebno kao političkoj emociji. Ovih dana mnogi brkaju osjećaje i razloge, vjerujući da njih-

tor jer nada promiče slobodu. Samo nada može biti osnova slobodnog društva.

Demokratske zemlje trebale bi graditi sigurnost kao slobodu od straha. Rusija i Kina grade sigurnost na strahu, ali što je s Amerikom? Recimo, Trump koristi strah kako bi mobilizirao birače?

Kad se Spinoza u svojoj političkoj filozofiji okreće od straha prema nadi, to je paradoksalno jer strah stvara nadu. Problem je u tome što strah potiče pogrešnu vrstu nade. Uplašeni ljudi traže čemu će se nadati, ali nadaju se iracionalno i postaju lak plijen političkih vođa koji mobiliziraju njihov strah. Plašeci ljude, politički lideri mogu se prikazati kao spasitelji, kao jedino što stoji između građana i ponora. Ako ljudi dopuste da se njima ovako manipulira, nestaju ograde oko toga što građani mogu prihvatiti i smatrati istinitim i dobrim od vode. Postaju politički iracionalni i neslobodni. Ovo je snažan trend u suvremenoj politici, s Trumpom kao jednim od primjera koji najviše brinu.

Kako i zašto ste odbacili akademski pristup filozofiji i odlučili filozofske pojmove opisivati jednostavno, lako i čitko te tako postati dostupni širokom krugu čitatelja?

U kasnim 1990-ima proživio sam neku vrstu osobne i filozofske krize. Bilo mi je jako dosadno. Ne samo filozofija, nego sve. Da sam otišao k psihijatru, vjerojatno bi mi dijagnosticirali kliničku depresiju jer sam sigurno zadovoljio nekoliko kriterija

Spinoza je smatrao da su oni koji se ne nadaju i koji se ne boje neprijatelji države. Znači li to da država upravljajući ljudima isključivo oslanjajući se na emocije? Pišu li političke stranke programe uzalud katkad se pozivajući na razum?

U politici još uvijek ima mjesta za razmišljanje, ali nažalost puno toga je degeneriralo u izazivanje straha, a politička rasprava postaje samo pitanje toga čega se trebamo najviše bojati. U kulturi koju na mnoge načine karakterizira društvena dezintegracija, strah je nešto što možemo dijeliti, ujedinjujuća perspektiva postojanja. Strah doista može stvoriti osjećaj jedinstva, ali češće razdvaja. Iako strah može zbližiti neke ljude, on također dovodi do fragmentacije zajednice izdvajajući pojedince i skupine kao potencijalne opasnosti. Strah potkopava našu slobodu, djelomično potičući mjere koje izravno ograničavaju našu slobodu izbora, a djelomično uništavajući naš temeljni osjećaj sigurnosti, našu sposobnost da u svakodnevnom životu djelujemo bez pretjeranog promišljanja svojih postupaka u svakom detalju. Nema ničeg inherentno lošeg u pozivanju na nadu i strah. Uostalom, i nada i strah su izrazi toga da nam je nešto važno. Postoje stvari kojih se trebamo bojati. Ali općenito, nada je bolja od straha kao politički motiva-

tor jer nada promiče slobodu. Samo nada može biti osnova slobodnog društva.

Demokratske zemlje trebale bi graditi sigurnost kao slobodu od straha. Rusija i Kina grade sigurnost na strahu, ali što je s Amerikom? Recimo, Trump koristi strah kako bi mobilizirao birače?

Kad se Spinoza u svojoj političkoj filozofiji okreće od straha prema nadi, to je paradoksalno jer strah stvara nadu. Problem je u tome što strah potiče pogrešnu vrstu nade. Uplašeni ljudi traže čemu će se nadati, ali nadaju se iracionalno i postaju lak plijen političkih vođa koji mobiliziraju njihov strah. Plašeci ljude, politički lideri mogu se prikazati kao spasitelji, kao jedino što stoji između građana i ponora. Ako ljudi dopuste da se njima ovako manipulira, nestaju ograde oko toga što građani mogu prihvatiti i smatrati istinitim i dobrim od vode. Postaju politički iracionalni i neslobodni. Ovo je snažan trend u suvremenoj politici, s Trumpom kao jednim od primjera koji najviše brinu.

Kako i zašto ste odbacili akademski pristup filozofiji i odlučili filozofske pojmove opisivati jednostavno, lako i čitko te tako postati dostupni širokom krugu čitatelja?

U kasnim 1990-ima proživio sam neku vrstu osobne i filozofske krize. Bilo mi je jako dosadno. Ne samo filozofija, nego sve. Da sam otišao k psihijatru, vjerojatno bi mi dijagnosticirali kliničku depresiju jer sam sigurno zadovoljio nekoliko kriterija

iz dijagnostičkih priručnika. No protivio bih se takvoj dijagnozi jer sebe nisam doživljavao kao depresivnog, nego kao osobu kojoj je dosadno. Vjerovao sam da je moja bolest više filozofska nego psihijatrijska. Mislio sam da patim od nedostatka smisla koji se može i treba popraviti egzistencijalnom preorientacijom u životu. Ozbiljno sam razmišljao o tome da, iako sam "mlad i perspektivan", napustim filozofiju i radije posvetim svoj život nečem drugom. Kao zadnji pokušaj bavljenja filozofijom odlučio sam koristiti alate koje sam stekao studirajući filozofiju, kako bih vidio mogu li mi oni pomoći da se pomirim sa svojom nevoljom, koristeći filozofiju kao terapiju. I to je postala knjiga. "Filozofiju dosade" brzo sam napisao u proljeće 1999. To je za mene spasilo filozofiju. Otkrio sam drugačiji način pisanja filozofije, koji joj je, čini se, dao mnogo veću važnost, barem za mene. Od tada uglavnom slijedim taj put.

Kakve su reakcije čitatelja na vaše knjige? Koja je od tema kojima ste se dosad bavili izazvala najveću pozornost? Postoje li razlike u recepciji vaših knjiga u različitim zemljama?

Reakcije su vrlo nepredvidive. Recepcija nekih knjiga kojima sam osobno vrlo zadovoljan, poput knjige o razumijevanju životinja, nije bila osobita, dok su reakcije na neke knjige do kojih mi nije previše stalo bile iznimno dobre. Neke knjige u nekim zemljama prolaze jako dobro, a u drugima nikako. Na primjer, moja knjiga o strahu doživjela je potpuni neuspjeh u Norveškoj, ali je prilično

dobro prošla u inozemstvu. Jednostavno sam prihvatio da ne postoji ništa što mogu učiniti osim pokušati napisati knjige najbolje što mogu, a onda se samo nadati da će pronaći čitatelje. Do sada su moje knjige prevedene na 31 jezik, što me iznenaduje. Veliki je privilegij, naravno, imati čitatelje diljem svijeta za ove male knjige koje pišem na malom jeziku u maloj zemlji na sjeveru.

Suprotno onome što bismo očekivali, vaše istraživanje o usamljenosti pokazalo je da individualizirana društva, poput skandinavskih, nemaju visoku stopu usamljenosti, a da se istočni i južni Europljani osjećaju najusamljenije. Kako to objašnjavate?

Prilično je iznenadujuće, zar ne! Objašnjenje je vjerojatno da skandinavske zemlje imaju najviše razine povjerenja na planetu. Mnoga su istraživanja pokazala jasnu povezanost između usamljenosti i općeg povjerenja: što imate više povjerenja, to ste manje usamljeni, a što imate manje povjerenja, to ste usamljeniji. Veza između usamljenosti i povjerenja jaka je kako na individualnoj razini tako i kada promatramo zemlje u cjelini. Zemlje čiji stanovnici pokazuju viši stupanj međuljudskog povjerenja dosljedno su one s relativno niskom stopom usamljenosti. Slično tome, zemlje s niskom razinom povjerenja dosljedno su one s visokom razinom usamljenosti. Sposobnost vjerovanja drugima i sposobnost razvijanja privrženosti usko su povezane. Usamljeni ljudi svoje društveno okruženje u većoj mjeri tumače kao prijeteće. Druge doživljavaju kao manje pouzdane i manje podržavajuće nego osobe koje nisu usamljene. I smatraju da su drugi različiti od njih, u većoj mjeri nego neusamljeni ljudi. A u istraživanju povjerenja dobro je poznato da percipirana sličnost gradi povjerenje. Jednostavno nam je lakše vjerovati ljudima koji nam nalikuju – ili za koje barem vjerujemo da nam slične.

Zašto danas toliko cijenimo tehničke i prirodne znanosti, dok se društvenim i humanističkim znanostima nerijetko čak i izruguju?

Lakše je mjeriti korisnost tehničkih i prirodnih znanosti. Kada se koncept korisnosti postavi u istraživački kontekst, to je često uzak koncept u kojem se "korisnost" shvaća kao nešto što pruža neposredan povrat – i često ekonomske prirode. A korisnost u tom smislu nije nužno nešto što društvene i humanističke znanosti mogu ponuditi. Užasno je teško znati mnogo o konkretnoj korisnosti istraživanja u mnogim slučajevima, naravno. Unatoč tome, vjerujem kako, da bi istraživanje bilo legitimno, ono mora imati barem ambiciju da bude korisno. Društvo zahtijeva da resursi dodijeljeni istraživanju donesu povrat u obliku učinaka na dobrobit. Tri moguća područja učinaka na blagostanje su: tehnologija, predviđanje i samoostvarenje. Što se tiče tehnološkog razvoja, aspekt korisnosti sasvim je očit, iako nije svaki tehnološki razvoj koristan. Također je očito da tehničke i prirodne znanosti ovdje mogu pridonijeti više od humanističkih i društvenih znanosti. Što se tiče predviđanja, opet je sasvim očito kako tehničke i prirodne znanosti mogu pridonijeti, primjerice, upozoravajući na moguće posljedice globalnog zatopljenja. No humanističke i društvene znanosti također imaju čime pridonijeti u ovom trenutku. Možemo učiti iz povijesti, a možemo i ukazati na nesretne trendove u razvoju društva. Treći učinak vezan je za samoostvarenje i bavi se time kako mi kao pojedinci i društvo možemo i trebamo ostvariti sposobnosti koje imamo. Tu svoju snagu posebno imaju društvene i humanističke znanosti. Bilo bi čudno tvrditi da znanje u ovom području nije korisno, ali iznenadilo bi me kad bi netko pomislio da može precizno kvantificirati ekonomski povrat takvog istraživanja, ako ga ono uopće ima. Nadam se da nije ►►

Plašeci ljude, politički lideri mogu se prikazati kao spasitelji, kao jedino što stoji između građana i ponora. Ako ljudi dopuste da se njima ovako manipulira, nestaju ograde (na slici dolje upad na Capitol Hill 2021.) oko toga što građani mogu prihvatiti i smatrati istinitim i dobrim od vode. Postaju politički iracionalni i neslobodni. Ovo je snažan trend u suvremenoj politici, s Donaldom Trumpom (gore) kao jednim od primjera koji najviše brinu, kaže naš sugovornik

Kao politički motivator nada je bolja od straha jer ona promiče slobodu, a strah je potkopava

▶▶ INTERVJU LARS SVENDSEN

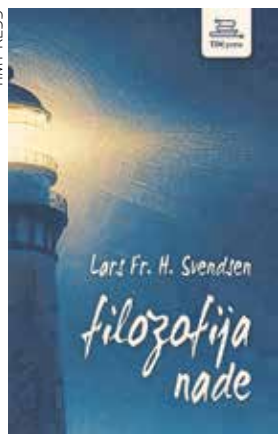
kontroverzna tvrdnja da društvo mora razmisliti o sebi. Ako društvo ima takvu potrebu i ako društvene i humanističke znanosti pridonose ispunjenju te potrebe, one bi po definiciji trebale biti korisne iako bi bilo prilično teško izmjeriti tu korisnost kao određeni postotak BDP-a. Uz to, sada smo na početku revolucije u umjetnoj inteligenciji koja će vjerojatno potpuno transformirati svijet, dajući ljudima s, primjerice, filozofskim obrazovanjem, bitno važniju ulogu.

Čini se kao da se sve pomiješalo zahvaljujući brzini i površnosti komunikacije; više ne znamo što je istina, a što laž, što je činjenica, a što interpretacija, a mnogi uopće ne znaju što je izvor informacija. Ima li izlaza iz ovog kaosa?

To je veliko pitanje. Moja sljedeća knjiga, koja će biti objavljena kasnije ove godine, a u hrvatskom prijevodu sljedeće godine, filozofska je studija o gluposti.

Da u životu nije njegovao dosadu, Emil Cioran vjerojatno nikad ne bi postao slavni filozof, ali današnje mlade generacije uopće ne poznaju dosadu. Zapravo, čini se da je se boje. Može li to biti dobro?

Poteškoća s dosadom je u tome što nas prisiljava da se povežemo sa samim sobom i da uspijemo pronaći mir unutar tog odnosa sa sobom. U nedostatku takvog mira tražimo rastresenost, koja nas može odvući od nas samih. Kronična potreba za odvratanjem pažnje znak je emocionalne nezrelosti. U psihološkim studijama u kojima su ljudi u potpunosti prepušteni svojim mislima na samo petnaest minuta većina ispitanika izjavila je da imaju srednje ili veće poteškoće sa zadatkom. Kada se ispitanicima pruži prilika da "varaju" igrajući se svojim telefonima i sl., većina to i učini. Jedna je studija omogućila ispitanicima da razbiju monotoniju tako što sami sebi mogu dati bolni elektrošok i iznenađujuće velik broj ljudi učinio je upra-

Hrvatsko izdanje 'Filozofije nade' prvi je prijevod s norveškog na neki drugi jezik, u izdanju Tim pressa

vo to. Jedna si je osoba zadala elektrošok 190 puta u petnaest minuta. Ove studije otkrivaju nesposobnost da se čovjek ispuni samim sobom kada se uklone vanjske distrakcije. Cijena života sa stalnim ometanjima, izbjegavanjem dosade, jurnjava je kroz život bez mogućnosti da ikada upoznate sami sebe.

Desnica je sve jača u europskim društvima, autokracije su u porastu, dok demokracija kao da nema odgovor na te pojave. Čak je i u Njemačkoj prijeteće narastao AfD, stranka koja opasno podsjeća na nacizam. Kakav razvoj političke situacije možemo očekivati?

Ovaj fenomen ne bi trebao postavljati u okvire političke ljevice protiv političke desnice, već kao zagovornike nasuprot protivnicima liberalne demokracije. Razlog tome je što se krajnosti često susreću. Kada danas pogledamo politički krajolik, postoji zapanjujuće preklapanje krajnje ljevice i krajnje desnice u smislu njihovih simpatija, političkih prijatelja i neprijatelja, populističkih strategija i tako dalje. Liberalna demokracija, koju danas smatram jednim moralno branjivim političkim sustavom jer kombinira i suverenitet naroda i zaštitu temeljnih, ljudskih prava, u opadanju je. Prije dvadeset godina tri puta više zemalja se demokratiziralo od onih koje su se autokratizirale – danas je upravo obrnuto, s tri puta više zemalja koje su se autokratizirale. Ovaj trend će se najvjerojatnije nastaviti. U tom smislu, ja sam pesimist kad je riječ o našoj doglednoj političkoj budućnosti, ali sam također pun nade, u smislu da bi stvari mogle krenuti naprijed.

Možete li povući neku paralelu između Hrvatske i Norveške?

U Hrvatskoj se osjećam dobrodošlo i kao kod kuće. Hrvatski su čitatelji među mojim najvjernijim čitateljima i zahvalan sam na sjajnom prijemu koji sam ovdje uvijek imao. Postoji određena sličnost između naših naroda u smislu prizemljenosti i neformalnosti.

Nikad robom

GORAN GEROVAC

I što ako Martina Dalić ima 40 puta veću plaću od radnika?! Ako su loše plaćeni, znači da loše rade i zašto ih ona još trpi u firmi

Da ga ima, zahvalio bih bogu na tome što je Hrvate pospremio u dvije Jugoslavije, s naglaskom na onu drugu, zahvalio bih mu i na desetljećima življenja u mekšem obliku boljševizma, zahvalio bih mu na Titu i njegovu sustavu koji je uspio od Stepinca stvoriti blaženika, za sada, kada to već nije Lojzek uspio steći u ustaškom režimu u kojem je, onak narodski rečeno, imao status suradnika u nastavi. Dakle, zahvalio bih bogu ne stoga što sam zaludeni poklonik paradoksalne anacionalne države koja je provela nacionalizaciju, za razliku od ove naše ultranacionalne koja je umarširala s denacionalizacijom. Ne, moji razlozi su posve praktični; da nije bilo Jugoslavije, titularnog socijalizma i još titularnijeg Tita Hrvati u skoro 35 godina svoje samostalnosti ne bi imali valjanog opravdanja za svoje glamurno velike neuspjehe. Ovako, ihaj, imamo alibi za svaku varijantu. Primijetite da se besramno otima javni novac i krade društveno bogatstvo odmah stiže objašnjenje: to rade bivši udbaši, njihova i djeca jugooficira i crvene buržoazije. Kažete da su nekada socijalna prava bila veća i da je žalosno kako su u ovoj državi obezvrijeđeni radnici (ako ih igdje još ima) i rad, doleti etiketa kako su takva razmišljanja ostaci totalitarnog komunističkog sustava zbog kojeg i ne možemo naprijed. Pa se usudite izreći podatak da se iz ove naše, suverene i samostalne, bježi nepovratno u desecima tisuća, mam vam se začepi usta kako je Tito '60-ih prošlog stoljeća "protjerao" stotine tisuća na privremeni rad u Njemačku. Doduše, oni su zarađenim markama gradili svoja sela i njemačke penzije uživali vrativši se u ta ista sela, ali nije to suština, to što se ovi danas ne misle vratiti, to su nijanse. Kada iskažeš sumnju da nije dobro ideološki pristupati vjeronauku i trpati ga u škole pod svaku cijenu, posrame vas konstatacijom da vam nije smetalo učiti marksizam i teoriju i praksu samoupravnog socijalizma u redovnoj nastavi. Ako ste protiv toga da se objektivno nikakvi politički lideri na silu tretiraju kao veliki vođe, priupita vas se za maršala, uniforme i vile koje je uživao na leđima radnih ljudi i građana. Zapitate javno kako je moguće da želimo stabilno društvo s takvim socijalnim razlikama, hitro vam doleti objeda da biste htjeli da svi jedemo iz istog kazana na livadi, je l', a ja si tad pomislim da ćemo uskoro biti sretni ako budemo imali i tu varijantu. Kada prosvjedujete protiv toga da se djeca ponovno šalje pod oružje, bilo to i tri mjeseca, zapuca na vas teška artiljerija podsjećajući da vam nije bilo mrsko služiti godinu dana armiju koja nas je poslila napala. Ako se zabrinete za svoju penzionu budućnost, ako vas zabrinjavaju sve niža primanja i sve više cijene, objavi se knjiga u kojoj vam plasirano objasne da je bivša država bila najne-

spješnija u povijesti državovanja, a sve ovo što danas kritički gledate, strukturu unutar koje se smjestilo sludeno nacionalno biće, posljedica je postjugoslavenskog sindroma. E, onda, u toj točki nastaje kuršlus i paradoks fizike kao znanosti: hrvatska država istovremeno je i bolja i lošija zbog toga što su postojali Tito, Jugoslavija i mekši boljševizam. Drugim riječima, hrvatska država je logikom neobjašnjivi paradoks koji se temelji na nekoliko besmislenih fraza, katoličanstvu kao ideološkom supstitutu i egzerciru pokornosti, strahu od neprekidne egzistencijalne talačke krize i prividu kolektivne svijesti o pripadnosti nacionalnom korpusu koji fizički odumire.

Trećim riječima, hrvatska država je Jugoslavija u malom: kratkoročno osmišljen koncept s primarnom zadaćom "istrebljenja" društvenog vlasništva i prirodnih bogatstava, a u korist gole sile upakirane u kvazipolitički koncept. Zato prapostojanje Jugoslavije i neprekidni obračuni s državom od koje je mrtvija samo ova u kojoj danas živimo imaju odgovornu ulogu kamuflaže objektivno naših i samo naših neuspjeha, ali i osorno izbjegavanje razmišljanja jesu li obje Jugoslavije bile jedini mogući put do samostalne i ovako suverene Hrvatske. Nikada nisam imao ni jedan subjektivan razlog biti apologet bivše države, ali sam upravo zbog toga još manje htio zatvarati oči nad skandaloznim sadržajem ove, u kojoj su

ZA RAZLIKU OD RADNIKA, BASTIONA JUGOSLAVENSTVA, MENADŽERI SU SVE REDOM KORIFEJI DOMOLJUBLJA, PRSTENOVA DRUŽINA HRVATSTVA

najžešći nacionalisti naprosto komesari iz prošlog sustava, što znači da su na leđima Jugoslavije i Tita napravili dvostruke karijere. Otvoreno govoreći, Jugoslaviju danas na životu održavaju još jedino hrvatski nacionalisti, ultradesničari, ustaše, zapljenjeni budničari. Normalnom čovjeku preko glave je i ove i ovakve, navodno njegove države, da bi se još baktao onom nenarodnom tamnicom naroda i narodnosti. Normalnog čovjeka kao i hrvatskog domoljuba 35 godina nakon Jugoslavije trebale bi zanimati ili zabrinjavati, kako hoćete, posve druge stvari. Koje? Pa ajmo se zapitati kako je moguće da Martina Dalić, šefica Podravke, po platnom razredu, kako je nedavno objavljeno, vrijedi čak 40 puta više od svojih radnica i radnika. Taj podatak implicira dvije stvari: da je Dalićka tolika genijalka kada zarađuje toliko i da joj stoga za poslovanje Podravke radnice i radnici nisu ni potrebni i, druga stvar, da su radnice i radnici tolike neznalice, neradnici i šuftovi kad zarađuju toliko manje da bi se i ovih preostalih trebalo hitno riješiti jer firma može normalno funkcionirati samo s Dalićkom i njezinim najužim timom dobro plaćenih virtuozu. Ni u kom slučaju ne želim insinuirati da je Martina Dalić preplaćena, to bi radio samo psihijatrijski Jugoslaven, nego – upravo suprotno – želim naglasiti nepotrebnost postojanja radnika u kapitalizmu i suverenoj Hrvatskoj, o čemu najbolje svjedoče i njihova primanja. Martina Dalić na poziciji šefice upravo je u domoljubnoj misiji iskorjenjivanja postjugoslavenskog dezertersko-diverzijskog jugo sindroma koji je najčvršće ostao zalijepljen za ostatke radničke klase.

Zato je treba uništiti, satrati, socijalno obespraviti i potući do njenih izdajničkih nogu koje još nisu pronašle put do inozemstva. Za razliku od radnika kao posljednjeg bastiona jugoslavenstva, menadžeri u ovoj državi sve su redom korifeji domoljublja, prstenova družina hrvatstva i kad vidite nekoga od njih, uključivši Martinu Dalić, možete vidjeti samo žrtve i patnike domovinskog oltara koji su i premalo plaćeni za baktanje s nacionalnom izdajom koju moraju pobjeđivati iz dana u dan. Ne znam kako će budući publicisti, jednom kad je ne bude, ocjenjivati ovu državu, hoće li biti najuspješnija među svim najneuspješnijim državama unutar kojih su Hrvati pokorno javljali da ih je šrapnela povijesti lupila vu glavu, ali iskreno rečeno, baš me briga. Važno mi je jedino da s Jugoslavijom, maršalom Titom i Martinom Dalić i njezinom menadžerskom prvom kolonom hrabro koračamo ususret suncu koje nas obasjava silinom nacionalnog hiperrealizma u suton države kojoj je od njezine prošlosti koju ne smije sagledati kakva je bila veći teret jedino budućnost u koju ne smije proviriti da ne zavapi za prošlošću. ●